

РОЛЬ ДИТЯЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ В ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ ВИХОВАННІ ДІТЕЙ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ

THE ROLE OF CHILDREN'S LITERATURE IN THE MULTICULTURAL EDUCATION OF PRESCHOOL CHILDREN

В статті досліджено питання місця дитячої літератури в системі полікультурного виховання дітей передшкільного віку. Виділено найбільш прийнятні форми введення в педагогічний процес поліетнічного виховного змісту. Обґрунтовано тезу про те, що базисом для закладення основ полікультурної вихованості служить система національно-патріотичного виховання. Зокрема висвітлено, що в ході формування полікультурної компетентності вихователю необхідно спочатку підвести дитину до розуміння цінності власного народу та рідної землі, і тільки після того переносити це на представників інших народів, акцентуючи при цьому на спільних для всіх цінностях. Таким чином вихователь в своїх педагогічних впливах рухається від часткового до загального, надбудовуючи та розширюючи знання й уявлення дитини на ґрунті попередніх здобутків, формуючи тим самим систему мотивів. Проаналізовано специфіку обраного вікового періоду з огляду на особливості структури полікультурної компетентності дошкільника. Визначено, що полікультурна компетентність включає знаннєвий, мотиваційний та діяльнісний компоненти і саме цим детерміновано необхідність застосування дитячої літератури у виховній діяльності. В ході дослідження показано, що правильно підібрані твори можуть стати потужною інформаційною базою для дитини з питання вивчення особливостей різних етносів, а широка можливість до комбінування літератури з різними допоміжними видами діяльності (бесіди за мотивами прочитаних творів, ігрова діяльність, мультимедійний супровід тощо) дозволяють задовольнити розвиток двох інших компонентів. Крім того показано, що полікультурне виховання засобом дитячої літератури може ефективно використовуватись в сумісній діяльності з батьками. Створення картотек творів, надання основ методики їх використання батькам через семінари або тренінги, дозволять максимально розширити виховний вплив на дитину, виконуючи тим самим завдання Базового компоненту дошкільної освіти з полікультурного виховання.

Ключові слова: полікультурне виховання, передшкільна освіта, дитяча література, моральні норми, народознавство.

The article examines the question of the children's literature place in the system of multicultural preschool children education. The most acceptable forms of introducing polyethnic educational content into the pedagogical process have been identified. There is a thesis that the system of national-patriotic education is the basis for laying the foundations of multicultural education. This thesis is substantiated. In particular, it is determined that first of all the educator must lead the child to understand the value of his/her own people and native land during the formation of multicultural competence, and only then transfer it to representatives of other nations, emphasizing the common values for everybody. Thus, the educator in his pedagogical influences moves from the partial to the general, building up and expanding the child's knowledge and ideas on the basis of previous achievements, forming a system of motives. The specifics of the selected age period are analyzed according to the peculiarities of the structure of the preschooler's multicultural competence. It is figured out that multicultural competence includes cognitive, motivational and activity components, and this is what determines the need to use children's literature in educational activities. In the course of the study, it is shown that well-chosen works can become a powerful information base for a child on the issue of studying the characteristics of different ethnic groups, and a wide opportunity to combine literature with various auxiliary activities (conversations based on the works read, game activities, multimedia support, etc.) allows to satisfy development of the other two components. In addition, it is shown that multicultural education by means of children's literature can be effectively used in joint activities with parents. Creation of works catalogs, explaining the basics of their use methodology to parents through seminars or trainings will allow to maximize the educational influence on the child, thus fulfilling the task of the Basic component of preschool education on multicultural education.

Key words: multicultural education, preschool education, children's literature, moral standards, ethnology.

УДК 82-93:373.29
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/51.2.38>

Цаплюк О.С.,
аспірант кафедри дошкільної освіти
Криворізького державного педагогічного
університету

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Сучасні суспільно-політичні тенденції в Україні та світі яскраво демонструють важливість уміння вести діалог на засадах етикету міжнаціонального спілкування, взаємоповаги та дотримання моральних норм. На нашу думку, саме брак та спотворення інформації про різні народи, особливо в умовах поліетнічних країн, призводить до формування стереотипів, які можуть стати основою для проявів шовінізму.

Спираючись на досвід передових країн світу, вирішення таких питань лежить в площині національної системи освіти. В межах дошкільної освіти попит держави на дослідження питання полікультурного виховання вбачаємо в таких законодавчих документах, як Закон України «Про дошкільну освіту», Базовий компонент дошкільної освіти, Концепція розвитку громадянської освіти в Україні тощо. Дошкільне дитинство, з низки причин, є найбільш вдалим періодом для закладення фун-

даменту полікультурних компетентностей дитини. Одним з можливих шляхів реалізації поставленого завдання є застосування вихователем дитячої літератури. У ній закладено значне національне розмаїття, доступність для дітей дошкільного віку, широка варіативність застосування в освітньому процесі закладу дошкільної освіти та в сім'ї, що робить художню літературу одним з провідних засобів полікультурного виховання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Ідеї толерантності, в тому числі і в міжкультурному аспекті, беруть свій початок ще від класиків педагогічної науки, таких як Я. Коменський, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін. Питанням виокремлення полікультурного виховання з інтернаціонального та його теоретизацією, історико-педагогічними аспектами займався П. Щербань. На сучасному етапі провідними науковцями з означеної теми виступають К. Крутій, Л. Зданевич, Т. Поніманська, Л. Артемова та ін. Серед зарубіжних авторів окреслену проблему досліджують Д. Бенкс, С. Ніето, П. Фрере тощо.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Не приділено праць питанню реалізації змісту кожного окремого компонента полікультурної компетентності дітей передшкільного віку, зокрема засобом дитячої літератури.

Мета статті. Теоретично обґрунтувати доцільність та особливості застосування дитячої літератури в полікультурному вихованні дітей передшкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Традиційно виховна діяльність у закладі дошкільної освіти інтегрується в різні компоненти освітнього процесу. Не доцільно планувати окремі заняття з полікультурного виховання, до того ж, ця форма діяльності є не найкращою для ознайомлення дітей з особливостями інших культур. Полікультурне виховання має триматися на постійній підтримці зацікавленості дитини, тож науковці радять звертатися до використання народних пісень, танців, ігор, програвати сюжети казок, використовувати потенціал фольклору [3, с. 94]. Більше того, робити це треба повсякчас, не зводячи до окремого режимного моменту.

Усталеною для педагогічної науки є ідея, що національно-патріотичне виховання передусє полікультурному. Перш ніж подавати дитині розуміння цінності інших націй, вона має зрозуміти свою приналежність та цінність власної нації. У свою чергу, на думку науковців, національно-патріотичне виховання має починатися із засвоєння дитиною загальних моральних норм. Сюди входить ціннісне ставлення дитини до понять «добро», «людина» (без прив'язки до кольору шкіри, віросповідання тощо), «повага до праці інших», розуміння значення взаємодопомоги для життя в суспільстві тощо [2, с. 3].

Отже, на основі загальних морально-ціннісних уявлень дитини ми поступово підводимо її до розуміння цінності власного народу та рідної землі, і далі маємо можливість переносити це на представників інших народів, що живуть поруч та оточують дитину. Ключовим аспектом тут є акцент на спільних для всіх цінностях, що поєднують етноси, незважаючи на можливі зовнішні відмінності.

Акцентувати свідомість дитини перш за все на таких особливостях поліетнічного середовища корисно ще й з огляду на сенситивність означеної вікової категорії. До прикладу, на думку Л. Артемової, діти дошкільного віку максимально сенситивні до сприйняття культурних особливостей, а отже, проявляють значні результати у формуванні позитивного емоційно-ціннісного ставлення до етнічного оточення [1]. В свою чергу передшкільна освіта, як проміжна, поєднуюча ланка між дошкільною і початковою освітою, орієнтується передусім на дітей 5-7 років. Саме цей вік, на думку О.Ковшар, є засадничим в засвоєнні дітьми наукових понять, з нього починається шлях активного інтелектуального розвитку дошкільників [4, с. 55]. Полікультурне виховання, на нашу думку, має базуватися на інтелектуалізації змісту освіти, адже має багатокомпонентну структуру, що буде уточнено далі. Означена послідовність та спрямованість виховних впливів передбачає підведення дитини до усвідомленості своїх дій в міжкультурному спілкуванні, що має відобразитися в зведенні домінуючих мотивів до системи і, відповідно, забезпечити достатній рівень полікультурної компетентності [5, с. 211].

Підсумовуючи вищесказане, в рамках реалізації полікультурного компонента освітньої діяльності вихователь рухається від часткового до загального, надбудовуючи та розширюючи знання й уявлення дитини на ґрунті попередніх здобутків, та формує на їх основі систему мотивів. На нашу думку, полікультурна компетентність дошкільника має містити когнітивний (знанцевий), мотиваційний та діяльнісний компоненти. Враховуючи таку структуру та особливості дітей передшкільного віку, вважаємо дитячу літературу одним з найкращих засобів виховного впливу. Це обумовлено тим, що вихователь засобами дитячої літератури має можливість впливати на кожний з означених компонентів. Рекомендовані чинними програмами зразки народного фольклору, народних казок, творів українських та зарубіжних письменників містять широке представлення різних етнічних груп (угорці, словаки, німці, англійці й т. ін.), що дає можливість ознайомлювати дітей з особливостями культури, побуту представлених народів, а отже, задовольняти розвиток когнітивного компоненту. Застосування бесід з тематики прочитаних творів, сюжетно-рольових ігор спонукають розвиток мотиваційного компоненту, а діяльнісний – може

реалізовуватися в режисерських іграх та загалом в самостійній ігровій діяльності, що матиме підґрунтя в накопичених з прочитаного враженнях.

Методично доцільним буде застосування вихователем дитячої літератури для полікультурного виховання дітей передшкільного віку у прив'язці до наочності. Тут науковці пропонують створювати каталоги програмових та позапрограмових літературних творів кожного народу окремо, і до них створювати аналогічні добірки народних ігор. До обраних текстів доцільно добирати матеріали для аудіовізуального та мультимедійного супроводу. За можливості доцільно також накопичувати все необхідне для театралізованих ігор за змістом творів, зокрема це костюми, декорації, елементи пальчикового театру тощо. Окремої уваги заслуговує формування спеціальних етнічних осередків, саме в них максимально ефективно проводити читання дитячої літератури [6, с. 100].

Слушно зауважити, що дитяча література є зручним та невивагливим засобом реалізації завдань закладу дошкільної освіти щодо взаємодії з сім'єю, зокрема з питання полікультурного виховання. До прикладу, вихователь може надати картотеку творів та основи методики їх застосування з дітьми передшкільного віку батькам на семінарах, практикумах, в рамках обговорення проблемних тем на круглих столах, організовуючи батьківські вітальні, консультаційні центри тощо. Подальший супровід батьків у цьому напрямку може здійснюватися в онлайн режимі. У такий спосіб вихователь матиме змогу розширювати картотеку для батьків, підвантажуючи необхідні файли до «батьківського віконечка» на сайті закладу дошкільної освіти або в спеціально створеній групі меседжера.

Висновки. Формування полікультурно-компетентної особистості дитини передшкільного віку проходить шлях від накопичення загальних моральних норм до виникнення поваги та любові до власного народу, ідентифікації себе з ним, та розуміння того, що інші оточуючі етнічні спільноти живуть на засадах тих самих цінностей, що й ми. Застосування дитячої літератури є доцільним на кожному із зазначених етапів та набуває максимальної ефективності на момент входження дитини в передшкільний вік. Як зазначають нау-

ковці, виховний вплив, а зокрема і полікультурне виховання, не має носити характер одноразового вливання інформації. Тож, на нашу думку, для забезпечення системності та цілісності виховного процесу надважливим є застосування всіх можливих інструментів роботи з дитячою літературою. Ми маємо вводити дитину в атмосферу проживання подій творів, створювати умови для їх закріплення в інших видах діяльності та вдома, і саме це може стати ключем до формування не тільки системи уявлень дитини передшкільного віку про різні етнічні групи, але й мотивацією взаємодіяти з ними на засадах етикету міжнаціонального спілкування, взаємоповаги та моральних норм. Необхідність подальших досліджень вбачаємо в поглибленні методологічного аспекту застосування дитячої літератури в полікультурному вихованні дітей передшкільного віку, з огляду на їх вікові особливості та завдання полікультурного виховання.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Артемова Л. В. Актуальні проблеми виховання дітей в поліетнічному дошкільному навчальному закладі. URL: http://www.psyh.kiev.ua/Збірник_наук._праць._Випуск_13
2. Гавриш Н., Крутій К. Національно-патріотичне виховання у ситуації соціального неспокою: змінюємо підходи. *Дошкільне виховання*. 2015. № 8. С. 2–7.
3. Зданевич Л. В. Теоретичні підходи до полікультурного виховання дітей дошкільного віку. *Педагогічний дискурс* : зб. наук. пр. Хмельницьк: Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія, 2009. Вип. 5. С. 93–96.
4. Ковшар О. В. Теоретико-методичні засади організації передшкільної освіти : монографія. Криворізький педагогічний інститут ДВНЗ «Криворізький національний університет» МОН України. Кривий Ріг : Вид. Р. А. Козлов, 2015. 270 с.
5. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: Навчальний посібник. К.: Академвидав, 2006. 456 с.
6. Про результати підготовчого етапу дослідно-експериментальної роботи за темою «Формування світогляду дошкільників засобами художнього слова в інтегрованому освітньому просторі дошкільного навчального закладу» / Н. Гавриш, О. Велика, І. Кіндрат, І. Лащенко. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2013. № 13 (2). С. 94–103.